

ส่วนที่ 5

บทสรุป และแนวทางการส่งเสริม การพัฒนาสังคมเชิงบูรณาการ

การจัดเวทีกลไกการบูรณาการการพัฒนาสังคมและสวัสดิการสังคมพื้นที่ภาคกลางซึ่งเป็นกิจกรรมหนึ่งภายใต้โครงการส่งเสริมการพัฒนาสังคมเชิงบูรณาการ ปี 2552 มีความมุ่งหมายที่จะให้เกิดกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาสังคมและสวัสดิการสังคมด้วยเล็งเห็นแล้วว่าการพัฒนาสังคมไม่อาจดำเนินการภายใต้ความรับผิดชอบของหน่วยงานใดหน่วยงานเดียว หากแต่ต้องมีการประสาน ถักทอให้เกิดพลังการพัฒนาาร่วมกันจากภาคส่วนต่างๆ ที่เกี่ยวข้องที่ร้อยรัดเข้ามาบูรณาการการทำงานร่วมกัน

เวทีกลไกการบูรณาการการพัฒนาสังคมและสวัสดิการสังคม ถือเป็นการสร้างพื้นที่ทางสังคมที่เปิดโอกาสให้พื้นที่ชุมชนในภาคกลางได้เข้ามาแลกเปลี่ยนเรียนรู้เชิงประสบการณ์ มุมมอง ความรู้ที่เกิดจากการทำงานเพื่อช่วยกันยกระดับการพัฒนาสังคมในพื้นที่ภาคกลางให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นและเป็นไปได้จริงในทางปฏิบัติ โดยใช้กระบวนการเรียนรู้ผ่านการถอดบทเรียนและการเสวนาร่วมกันอย่างพินิจพิเคราะห์เพื่อสร้างแนวทางที่เป็นรูปธรรมในการพัฒนาพื้นที่ภาคกลางทั้งเชิงประเด็นเนื้อหา เชิงนโยบาย และแนวทางการทำงานร่วมกันแบบเครือข่ายข้ามพื้นที่

การเรียนรู้ในรูปแบบเวทีเชิงปฏิบัติการเป็นการเปิดพื้นที่ทางสังคม (Social Space) เพื่อให้เกิดการอภิปราย ค้นหาแนวทางและข้อสรุปในการขับเคลื่อนงานและทิศทางการพัฒนาสังคมแบบมีส่วนร่วม โดยคณะวิทยากรได้ออกแบบเวทีฯ ให้มีความสอดคล้องกับสภาพการณ์ของพื้นที่ภาคกลาง รวมถึงได้นำสถานการณ์ทางสังคมพื้นที่ภาคกลางมาเป็นส่วนหนึ่งในการพิจารณาถึงประเด็นการพัฒนาสังคมและการจัดสวัสดิการสังคมในพื้นที่ควบคู่ไปกับการถอดบทเรียนการทำงานในเชิงประสบการณ์และทัศนะมุมมองต่างๆ ต่อการพัฒนาสังคม โดยคาดหวังว่าการสรุปบทเรียนจากประสบการณ์การดำเนินงานที่ผ่านมาของภาคีเครือข่ายผู้เข้าร่วมประชุมที่มาจากภาคส่วนต่างๆ จะทำให้เกิดการทบทวนตนเอง ร่วมแลกเปลี่ยนประสบการณ์กับภาคีอื่น ซึ่งเป็นการพัฒนาข้อเสนอแนวทางไปสู่เป้าหมาย และในอีกทางหนึ่งหวังจะทำให้กลุ่มแกนนำผู้เข้าร่วมประชุมสามารถนำกระบวนการเรียนรู้เกี่ยวกับถอดบทเรียนไปใช้ในการสังเคราะห์ความรู้จากบทเรียนในงาน/โครงการที่กำลังรับผิดชอบอยู่และโครงการอื่นๆ ในโอกาสอื่นอย่างต่อเนื่อง

กิจกรรมหลักที่เกิดขึ้นในเวทีดังกล่าวนอกจากจะเน้นบรรยากาศการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันแล้ว คณะวิทยากรยังได้จัดประกายผู้เข้าร่วมประชุมผ่านการนำเสนอรายงานสถานการณ์ทางสังคมในพื้นที่ภาคกลางเพื่อให้เกิดประเด็นที่ควรพิจารณาเกี่ยวกับการพัฒนาสังคมในพื้นที่ภาคกลางให้มีมิติมุมมองที่กว้างขึ้น เพราะจำเป็นอย่างยิ่งที่การทำงานด้านการพัฒนาไม่อาจยุติเพียงแค่ประเด็นเรื่องใดเรื่องหนึ่งโดยขาดการเชื่อมโยงไปเรื่องอื่น ทั้งนี้เป็นเพราะปัญหาสังคมมีลักษณะที่เกี่ยวข้องไปยังเรื่องต่างๆ (Interrelation) การแก้ไขปัญหาสังคมเพื่อให้เกิดการพัฒนาสังคมจึงต้องมีการบูรณาการเนื้อหาทั้งหมดเข้าหากันเพื่อให้เห็นภาพรวมและต้องพิจารณาในแต่ละประเด็นเพื่อให้เห็นองค์ประกอบย่อย

นอกจากการเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ผ่านการนำเสนอเนื้อหารายงานสถานการณ์ทางสังคมแล้ว คณะวิทยากรยังได้ใช้วิธีการถอดบทเรียนการทำงานที่ผ่านมาเพื่อสร้างชุดความรู้จากประสบการณ์การทำงานในพื้นที่ เพื่อให้เป็นองค์ความรู้การทำงานที่สามารถเข้าถึงและจับต้องได้ผ่านการนำเสนอเป็นเอกสารเพื่อการเรียนรู้ อีกทั้งยังเน้นการส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และประสบการณ์เพื่อกำหนดแนวทางการพัฒนาสังคม และรูปแบบการทำงานที่จะเกิดขึ้นจากความร่วมมือของตัวแทนพื้นที่ที่เข้าร่วมประชุม

เนื้อหาที่เกิดจากการประชุมเชิงปฏิบัติการ สามารถสรุปเป็นประเด็นหลักได้ดังนี้

วัตถุประสงค์ของการทำงาน

ที่มาในการจัดตั้งกลุ่มกิจกรรมและวัตถุประสงค์ในการทำงานเป็นไปโดยมุ่งสร้างการเปลี่ยนแปลงให้เกิดขึ้นในชุมชนเพื่อให้เกิดความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น สามารถแก้ไขปัญหาและตอบสนองต่อความต้องการที่เกิดขึ้น โดยรูปแบบการก่อตั้งกลุ่มกิจกรรมเป็นไปใน 2 ลักษณะใหญ่คือ การจัดตั้งตามประเด็นความต้องการหรือสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในพื้นที่ชุมชน (By Crisis) และการจัดตั้งตามการส่งเสริมจากหน่วยงานภายนอก (By Design) หรืออาจเกิดขึ้นจากสองลักษณะผสมผสานกัน

สิ่งที่เห็นได้อย่างชัดเจนจากวัตถุประสงค์การทำงานก็คือ ความต้องการเปลี่ยนแปลงสภาพวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ด้วยตนเอง เน้นการพึ่งพาตนเองเพื่อให้อยู่รอดได้ท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงที่ถาโถมเข้ามาจากสังคมภายนอก ซึ่งเป็นที่ประจักษ์แล้วว่าความสามารถของรัฐเองก็ไม่เพียงพอในการจัดการปัญหาสังคมที่เกิดขึ้นทั้งหมดได้ และหากรอคอยความช่วยเหลือจากภาครัฐเพียงฝ่ายเดียวก็อาจเป็นสิ่งที่ไม่เพียงพอต่อการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้อย่างทัน่วงที

วัตถุประสงค์การทำงานของหลายพื้นที่จึงมีทั้งลักษณะการพึ่งตนเอง การสร้างหลักประกันในการดำเนินชีวิตผ่านกองทุนสวัสดิการ การกำหนดแนวทางวิธีการดำเนินชีวิตจากสภาพปัญหาที่ต้องประสบอยู่ดังกรณีกลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งทำให้เห็นว่ากระบวนการแนวทาง การสร้างความหมายและปฏิบัติการทางสังคมที่เกิดขึ้นในพื้นที่เป็นสิ่งที่หน่วยงานภาครัฐต้องให้ความสนใจและดูแลเพราะว่าแนวทางดังกล่าวถือเป็นแนวร่วมในการพัฒนาสังคมอย่างมีส่วนร่วม

กลไกกระบวนการทำงาน

การทำงานเพื่อให้เกิดการขับเคลื่อนกิจกรรมภายในชุมชนพบว่า ทุกพื้นที่ได้ใช้การมีส่วนร่วมทั้งด้านความคิดเห็น การทำงานร่วมกัน ควบคู่ไปกับภาวะผู้นำในชุมชนซึ่งทำให้กิจกรรมมีความก้าวหน้าและเป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้นอกจากนี้ ยังได้มีการประสานความร่วมมือกับหน่วยงานภายนอกที่มีบทบาทสำคัญด้านการพัฒนาสังคมและสวัสดิการสังคม อาทิ สำนักงานส่งเสริมและสนับสนุนวิชาการ สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ สถาบันองค์กรพัฒนาชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สถาบันการศึกษาและนักวิชาการในพื้นที่ ซึ่งล้วนเป็นทรัพยากรที่สำคัญในพื้นที่ที่ช่วยผลักดันงานหรือกิจกรรมให้มีความก้าวหน้า

กระบวนการทำงานที่สำคัญอีกประการหนึ่งก็คือ ระบบการทำงานที่เน้นความโปร่งใส ซื่อสัตย์ สุจริต มีการบริหารจัดการกิจกรรมที่ทำให้สมาชิกในชุมชนไว้

วางใจ และมีความเชื่อมั่นในคณะกรรมการที่เป็นแกนนำ ซึ่งนำไปสู่ความร่วมมือที่จะเกิดขึ้นต่อไป ระบบการทำงานดังกล่าวเกิดขึ้นจากทุนภายในชุมชนที่เป็นทุนมนุษย์ที่ผ่านการบ่มเพาะทั้งด้านคุณธรรมและจิตสำนึกความรับผิดชอบต่อสังคม ห่วงแทนและตระหนักในคุณค่าต่อพื้นที่ชุมชนในลักษณะที่ว่าบ้านของเราเราต้องช่วยกันดูแลรักษา

ปัจจัยความสำเร็จ

เงื่อนไขปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของกิจกรรมในพื้นที่ชุมชนพบว่า มีเงื่อนไขหลายประการที่ประกอบรวมเข้าด้วยกัน โดยสามารถกล่าวถึงเงื่อนไขต่างๆ ได้ดังนี้

- การเรียนรู้ร่วมกันของชุมชนอย่างมีส่วนร่วม การเรียนรู้ร่วมกันของชุมชนถือเป็นเงื่อนไขที่สำคัญยิ่งที่ทำให้ชุมชนตัดสินใจในการดำเนินกิจกรรม ซึ่งการเรียนรู้ดังกล่าวเป็นการเรียนรู้เกี่ยวกับสถานะความเป็นไปที่เกิดขึ้นในชุมชน ทำให้เกิดความตระหนักและเล็งเห็นถึงความจำเป็นที่ชุมชนจะต้องร่วมมือกันในการแก้ไขปัญหา ร่วมกันพัฒนาแบบมีส่วนร่วม มากกว่าที่จะรอให้ใคร หรือหน่วยงานใด เข้ามาให้ความช่วยเหลือ

- การสร้างเครือข่ายและอาสาสมัครที่จะเข้ามาเป็นพลังในการทำงาน แม้ว่าการทำงานที่เกิดขึ้นจากศักยภาพภายในบุคคลในลักษณะปัจเจก เช่น ภาวะผู้นำ หรือผู้ที่ชุมชนให้การเคารพ ศรัทธาจะเป็นปัจจัยที่สำคัญต่อการดำเนินกิจกรรมของชุมชนก็ตาม แต่การสร้างเครือข่ายการทำงานและการพัฒนาบุคคลรุ่นใหม่ๆ ที่จะเข้ามาเป็นกลุ่มแกนนำในคณะทำงานก็ถือว่าเป็นสิ่งที่มีความสำคัญเช่นเดียวกัน ซึ่งจะทำให้กิจกรรมมีความต่อเนื่องและสามารถวางแผน การกำหนดกิจกรรมที่สามารถตอบสนองต่อประเด็นปัญหาใหม่ๆ ที่จะเกิดขึ้นในอนาคต

- การประสานความร่วมมือกับพื้นที่อื่น รวมถึงหน่วยงานภาคีที่เกี่ยวข้อง อันเป็นการทำงานแบบข้ามพื้นที่ และบูรณาการการทำงานเพื่อเสริมหนุนซึ่งกันและกัน การประสานความร่วมมือกับภาคีอื่นนอกจากจะช่วยให้เกิดการแลกเปลี่ยนและ

การใช้ทรัพยากรร่วมกันแล้ว ยังก่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ยกระดับการทำงานผ่านความรู้และประสบการณ์ของผู้คนอื่นอีกด้วย

อุปสรรค

สิ่งที่น่าสนใจประการหนึ่งผู้เข้าร่วมประชุมได้สะท้อนให้เห็นปัญหาอุปสรรคที่เกิดขึ้นในการทำงานก็คือเรื่องของทุนในความหมายของการได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอกในรูปของงบประมาณ และทุนในความหมายที่นอกเหนือจากตัวเงินซึ่งก็คือทุนความรู้ในการจัดการ วิธีการแก้ไขปัญหาต่างๆ รวมถึงโอกาสในการพัฒนากิจกรรมซึ่งทำให้เห็นว่าการส่งเสริมบทบาทการทำงานด้านการพัฒนาสังคมจำเป็นต้องมีกระบวนการพัฒนาศักยภาพเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ควบคู่ไปด้วย

ประการต่อมาก็คือ การสร้างการรับรู้เกี่ยวกับกิจกรรมร่วมกันในรูปของการสื่อสารเพื่อประชาสัมพันธ์การทำงาน เพราะสาเหตุสำคัญที่ทำให้ชาวบ้านในชุมชนไม่เข้าร่วมในกิจกรรมที่จัดขึ้นเป็นเพราะการไม่เข้าใจเกี่ยวกับวัตถุประสงค์เป้าหมาย ขาดการรับรู้ถึงผลดีหรือประโยชน์ที่จะเกิดขึ้น

ประการสุดท้ายก็คือ การขาดผู้ที่จะทำหน้าที่ในการสานต่อกิจกรรมที่เป็นคนรุ่นใหม่ รวมถึงการขาดกระบวนการฝึกฝนบ่มเพาะให้เกิดความรู้ ทักษะและการเห็นคุณค่าของกิจกรรมที่ดำเนินการอยู่

ข้อเสนอแนะในการส่งเสริมการพัฒนาสังคมเชิงบูรณาการ

การบูรณาการว่าด้วยการพัฒนาสังคมและการจัดสวัสดิการสังคมนั้นต้องเริ่มจาก

1. การบูรณาการทางความคิดก่อน ซึ่งการบูรณาการทางความคิดจะก่อให้เกิดการต่อยอดทางความคิด และสานต่อเป็นแนวทางการดำเนินงาน กิจกรรม โดยจะต้องมีการออกแบบกิจกรรมที่ส่งเสริมให้เกิดการบูรณาการทางความคิดในลักษณะเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่มีบรรยากาศส่งเสริมต่อการเรียนรู้ การสร้างความตระหนัก และการแสดงออกทางความคิด กระตุ้นให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน

2. ในระดับพื้นที่ ควรมีการพัฒนาส่งเสริมทุนทางสังคมที่สำคัญไม่ใช่หมายถึงงบประมาณของหน่วยงานภาครัฐ แต่ทุนดังกล่าวคือ ทุนมนุษย์ที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานสัมพันธภาพที่ไว้วางใจกัน หน่วยงานภาครัฐจำเป็นต้องมีกิจกรรมที่ส่งเสริมการทำงานของชุมชนให้ชุมชนได้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เสริมสร้างความสัมพันธ์มากกว่าการกำหนดลักษณะกิจกรรมแบบสำเร็จรูปแล้วให้พื้นที่ชุมชนรับเอาไปดำเนินการ

3. ควรมีการพัฒนากลไกที่ทำหน้าที่เป็นหน่วยส่งเสริม สนับสนุนการทำงานด้านการพัฒนาสังคมและจิตสวัสดิการสังคมในระดับพื้นที่อย่างเป็นระบบ ทั้งนี้เพราะการทำงานด้านการพัฒนาสังคมและสวัสดิการสังคมมีหน่วยงานหลายหน่วยที่กำลังดำเนินการอยู่ ดังนั้น จึงต้องมีหน่วยงานหลักที่ทำหน้าที่เป็นแกนในการบูรณาการสร้างความเข้าใจที่ชัดเจนเพื่อลดการทับซ้อนในบทบาทหน้าที่ และภารกิจ โดยสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด ซึ่งเป็นในระดับพื้นที่ควรมีการสร้างข้อตกลง ทำความเข้าใจและกำหนดแนวทางการดำเนินงานร่วมกับหน่วยงานอื่นๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนโดยเฉพาะอย่างยิ่งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

4. กระบวนการพัฒนาศักยภาพคนรุ่นใหม่เพื่อทำหน้าที่ด้านจิตอาสาหรือเป็นอาสาสมัครพัฒนาสังคมควรมีการกำหนดแนวทางอย่างเป็นระบบ เช่น ควรมีการพัฒนาหลักสูตรหรือการจัดทำโครงการด้านการเรียนรู้สร้างเสริมอาสาสมัครเพื่อสังคม (จิตอาสา) ที่มีรูปแบบ และกระบวนการเรียนรู้สอดคล้องและเชื่อมโยงกับประเพณี วัฒนธรรมในพื้นที่ สามารถผลิตเป็นชุดความรู้ระดับพื้นที่ชุมชน ซึ่งกระบวนการเรียนรู้ดังกล่าวต้องให้ความสำคัญต่อทุนที่มีอยู่เดิมของสังคม เช่นในเรื่องของ “การมีน้ำใจ” “ความเอื้ออาทร” “ความเห็นอกเห็นใจ”

5. นโยบายด้านการพัฒนาสังคมและสวัสดิการสังคม ควรเน้นแนวทางการกำหนดนโยบายที่มาจากฐานรากของสังคมแบบมีส่วนร่วมโดยให้พื้นที่ชุมชนได้กำหนดแนวทางการพัฒนาแล้วนำข้อเสนอดังกล่าวมาจัดทำเป็นแผนพัฒนาพื้นที่ในรูปของนโยบายที่สอดคล้องสภาพข้อเท็จจริงของพื้นที่ โดยนโยบาย ต้องมีความชัดเจนและยึดหยุ่นไปตามลักษณะพื้นที่ ไม่ควรมีแบบแผนเดียวที่ตายตัว

